

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Педагогічний факультет
Кафедра початкової та дошкільної освіти

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної роботи **Н.В. Михальченко**

30 серпня 2023 р.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
СУПЕРВІЗІЯ І НАСТАВНИЦТВО В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ

Ступінь магістра

Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

Спеціальність 012 «Дошкільна освіта»

Освітньо-професійна програма Дошкільна освіта

2023-2024 навчальний рік

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Шапочка Катерина Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент

Програму схвалено на засіданні кафедри початкової та дошкільної освіти
Протокол від «29» серпня 2023 року № 1

Завідувач кафедри початкової та дошкільної освіти

 (Якименко С.І.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією педагогічного факультету

Протокол від «29» серпня 2023 року № 1

Голова навчально-методичної комісії педагогічного факультету

 (Хрящевська Л.М.)

Програму погоджено навчально-методичною радою університету

Протокол від «30» серпня 2023 року № 12

Голова навчально-методичної ради

 (Михальченко Н.В.)

Анотація

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Супервізія і наставництво в інклюзивній освіті» складена к.пед.н., доцентом Шапочкою Катериною Анатоліївною відповідно до освітньо-наукової програми підготовки здобувачів другого рівня вищої освіти зі всіх спеціальностей університету.

Дана програма «Супервізія і наставництво в інклюзивній освіті» може бути використана багато профільно в системі підготовки та перепідготовки здобувачів, підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

У програмі «Супервізія і наставництво в інклюзивній освіті» представлено теоретико-методологічні, нормативно-правові та організаційно-методичні засади інклюзивної освіти. Програма спрямована на висвітлення наступних питань: світовий досвід упровадження інклюзивної освіти; організація інклюзивного навчання в закладах освіти; дидактичні системи та педагогічні технології інклюзивної освіти; професійна компетентність керівника закладів з інклюзивними класами/групами; формування партнерської взаємодії суб'єктів інклюзивного навчання; індекс інклюзії як механізм моніторингу і оцінки діяльності закладу освіти; тощо. Для поглибленого вивчення пропонуються корисні ресурси, які складають сучасні наукові матеріали зарубіжних вчених, зокрема, канадських.

Метою вивчення курсу «Супервізія і наставництво в інклюзивній освіті» є опанування майбутніми фахівцями з інклюзивної освіти сучасними методичними та організаційними підходами до проведення супервізії і наставництва як інструменту професійної підтримки та професійного розвитку за місцем праці працівника.

Основним завданням курсу є: надання здобувачам ґрунтовних знань в галузі інклюзивної освіти, а саме у сфері супервізії і наставництва в інклюзивній освіті; сформуванню діагностико-аналітичних й консультативних знань з використання індекса інклюзії як механізму моніторингу і оцінки діяльності закладу освіти; сформуванню здатності використовувати професійно-профільовані знання і впровадження психолого-педагогічних технологій; уміння консультувати педагогів освітніх організацій, які здійснюють інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: *інклюзивна освіта, супервізія і наставництво, діти з особливими освітніми потребами, інклюзивне середовище*

Annotation

The program of the normative discipline "Supervision and mentoring in inclusive education" is made by Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor Kateryna Shapochka in accordance with the educational and scientific program of training second (educational) level of higher education in all specialties of the university.

This program "Supervision and mentoring in inclusive education " can be used in many ways in the system of training and retraining of applicants, professional development of teachers.

The program "Supervision and mentoring in inclusive education " presents theoretical and methodological, regulatory and organizational and methodological principles of inclusive education. The program aims to highlight the following issues: global experience in implementing inclusive education; organization of inclusive education in educational institutions; didactic systems and pedagogical technologies of inclusive education; professional competence of the head of institutions with inclusive classes / groups; formation of partnership interaction of inclusive education parties; Index of inclusion as a mechanism for monitoring and evaluating the activities of educational institutions; etc. For in-depth study, useful resources are offered, which are modern scientific materials of foreign scientists, in particular, Canadian.

The purpose of studying the course "Supervision and mentoring in inclusive education" is for future specialists in inclusive education to master modern methodological and organizational approaches to supervision and mentoring as a tool of professional support and professional development at the workplace of the employee.

The main objectives of the course are: to provide students with thorough knowledge in the field of inclusive education, namely in the field of pedagogical management of inclusive education; to form diagnostic-analytical and consultative knowledge on the use of the Index of inclusion as a mechanism for monitoring and evaluating the activities of educational institutions; to form the ability to use professionally profiled knowledge and the introduction of psychological and pedagogical technologies; ability to advise teachers of educational organizations that provide inclusive education for children with special educational needs.

Key words: inclusive education, supervision, mentoring, children with special educational needs, inclusive environment

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Супервізія і наставництво в інклюзивній освіті» складена к.пед.н., доцентом Шапочкою Катериною Анатоліївною відповідно до освітньо-наукової програми підготовки здобувачів другого рівня вищої освіти зі всіх спеціальностей університету.

Дана програма «Супервізія і наставництво в інклюзивній освіті» може бути використана багато профільно в системі підготовки та перепідготовки здобувачів, підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

У програмі «Супервізія і наставництво в інклюзивній освіті» представлено теоретико-методологічні, нормативно-правові та організаційно-методичні засади інклюзивної освіти.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є світовий досвід упровадження інклюзивної освіти; організація інклюзивного навчання в закладах освіти; дидактичні системи та педагогічні технології інклюзивної освіти; професійна компетентність керівника закладів з інклюзивними класами/групами; формування партнерської взаємодії суб'єктів інклюзивного навчання; індекс інклюзії як механізм моніторингу і оцінки діяльності закладу освіти; тощо. Для поглибленого вивчення пропонуються корисні ресурси, які складають сучасні наукові матеріали зарубіжних вчених, зокрема, канадських.

Міждисциплінарні зв'язки: педагогіка (загальна, дошкільна, історія дошкільної педагогіки), психологія (загальна, дитяча, педагогічна)інклюзивна освіта.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення курсу «Супервізія і наставництво в інклюзивній освіті» є опанування майбутніми фахівцями з інклюзивної освіти сучасними методичними та організаційними підходами до проведення супервізії і наставництва як інструменту професійної підтримки та професійного розвитку за місцем праці працівника.

Основним завданням курсу є: надання здобувачам ґрунтовних знань в галузі інклюзивної освіти, а саме у сфері супервізії і наставництва в інклюзивній освіті; сформувати діагностико-аналітичні й консультативні знання з використання індекса інклюзії як механізму моніторингу і оцінки діяльності закладу освіти; сформувати здатність використовувати професійно-профільовані знання і впровадження психолого-педагогічних технологій; уміння консультиувати педагогів освітніх організацій

Передумови для вивчення дисципліни:

Вивчення дисциплін: педагогіка (загальна, дошкільна, історія дошкільної педагогіки), психологія (загальна, дитяча, педагогічна)інклюзивна освіта.

Навчальна дисципліна складається з 3-х кредитів.

Програмні результати навчання:

Вивчення навчальної дисципліни «Супервізія і наставництво в інклюзивній освіті» забезпечує досягнення здобувачами таких результатів навчання:

виявлена здатність критично осмислювати сучасний стан і тенденції розвитку спеціальної та інклюзивної освіти;

виявлена здатність розуміти теоретичні аспекти розвитку, освіти та виховання дітей з особливими освітніми потребами, особливостей їх становлення та соціалізації, принципів надання їм психолого-педагогічної допомоги;

виявлена здатність здійснювати навчальну та організаційну, діяльність в закладах спеціальної та інклюзивної освіти на основі етичних засад професійної діяльності, розуміння та поваги до психофізіологічних особливостей осіб з особливими освітніми потребами;

виявлена здатність встановлювати ефективну взаємодію з батьками, колегами, фахівцями, різними соціальними установами задля забезпечення якості спеціальної та інклюзивної освіти на засадах партнерства;

виявлена здатність визначати цілі командної та міждисциплінарної взаємодії, робити фаховий внесок до професійних знань і практики та оцінювання результатів діяльності спільної діяльності у сфері психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі;

виявлена здатність проявляти ініціативу та генерувати якісно нові ідеї, чітко, логічно й аргументовано пояснювати їх як в звичних, так і в незнайомих ситуаціях.

Мова навчання – українська.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими компетентностями:

Вивчення дисципліни забезпечує набуття наступних компетенцій:

–здатність працювати самостійно та у команді. Уміння організовувати власну діяльність та виконувати роботу у взаємодії з колегами, надавати допомогу, спрямовану на аналіз та подолання професійних труднощів, запобігання професійному вигоранню;

–здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях, спрямування до особистісного та професійного розвитку, самовдосконалення та всебічної професійної самореалізації;

–здатність мислити гнучко й неупереджено, генерувати оригінальні ідеї, вирішувати існуючі проблеми використовуючи нестандартні рішення і підходи;

–здатність демонструвати розуміння інклюзивних цінностей; володіння базовими знаннями та розуміння основних концепцій та теорій інклюзивного навчання; здатність застосувати знання при здійсненні модифікацій та адаптацій змісту і методів навчання, у процесі проектування освітнього процесу та безпечного інклюзивного середовища;

–здатність застосовувати уміння працювати в міждисциплінарній команді під час розроблення індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами, у процесі соціально-педагогічного супроводу дитини в інклюзивному середовищі;

–здатність розробляти та впроваджувати освітні, соціальні, соціально-педагогічні технології забезпечення інклюзивної освіти в умовах закладів, служб, установ, організацій сфери освіти, охорони здоров'я, соціального захисту;

–здатність розуміти та використовувати сучасні підходи до освіти, розвитку, абілітації, реабілітації і соціальної адаптації осіб з психофізичними порушеннями в освітніх закладах.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1. Проектування педагогічної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі. Сучасні уявлення про супервізію і наставництво

Інклюзивна освіта як сучасна освітня парадигма. Інклюзивне навчання як освітній особистісно орієнтований процес

Диференційоване викладання. Організаційно-методичні аспекти диференційованого викладання.

Адаптації та модифікації. Стратегії навчання в інклюзивному класі. Система організації навчання в інклюзивному класі

Супервізія і наставництво: основні підходи та принципи в інклюзивній освіті

Сутність поняття «супервізія», «наставництво». Погляди на визначення та аналіз сторін, мета, завдання супервізії. Основні функції супервізії. Типи супервізії.

Базові цінності супервізії. Супервізія в структурному контексті організації та суспільства. Орієнтованість на людину змісту та процесу. Супервізори та супервізовані. Регулярна супервізія.

Етичні і юридичні принципи супервізії. Компетентність. Інформована згода. Захист прав клієнта і молодого фахівця. Конфіденційність. Відповідальність. Базові етичні принципи супервізії П. Хоукінса та Р. Шохет.

Значення супервізії і наставництва. Адміністративний та освітній методи супервізії. Основні різновиди супервізії: наставницька супервізія (tutorial supervision), навчальна/тренінгова супервізія (training supervision), менеджерська супервізія (managerial supervision), консультаційна супервізія (consultancy supervision).

Особливості взаємодії супервізора та супервізованого. Важливі завдання супервізора. Основні функції супервізора. Різновиди супервізії з огляду на особливості взаємодії супервізора і супервізованого. Супервізія внутрішня, зовнішня, взаємна (інтравізія). Зміст супервізії. Фокуси (проблеми) супервізії. Відповідальність.

Тема 2. Моделі супервізії

Поняття супервізійної моделі. Класифікація супервізорських моделей. Специфічно орієнтовані моделі: модель розвитку вмінь, модель супервізії в сімейній терапії, Роджеріанська модель супервізії.

Професійно орієнтовані фази розвитку супервізії. Індуктивна фаза. Фаза зв'язку: професійний аспект: взаємодія практики й працівника; аспект співпраці: взаємодія працівника й команди; аспект управління: взаємодія команди й установи; організаційний аспект: взаємодія установи й практики. Фаза інтеграції: інтеграція: фокус на роботі в цілому.

Загальні уявлення про фактори, що впливають на супервізорські відносини. Статичні фактори. Динамічні фактори. Гендерні фактори та міжкультурні фактори.

Тема 3. Стили роботи супервізора/ наставника, фокуси та форми

Основні *стили* супервізора. Базові компоненти стилю: спосіб спілкування, орієнтація на завдання чи на процес, стиль навчання/ викладання. Ефективні та неефективні стилі супервізії. Аспекти стилю супервізора. «Робочий стиль». Базові компоненти стилю. Спосіб спілкування. Орієнтація на завдання чи процес. Стиль навчання або викладання. Основні умови ефективного навчання стосовно супервізії. Визначення та формування стилю стосунків у супервізії.

Тракування *фокусу* супервізії. Основні стадії фокусування. Класифікації фокусів у супервізії.

Форми супервізії. Індивідуальна супервізія: очна та заочна. Моніторинг супервізії. Групова та колегіальна супервізія.

Тема 4. Початок роботи супервізора/наставника та супервізорські відносини: етика та цінності

Ключові елементи контракту. Укладання контракту. Тривалість, частота та інші практичні аспекти супервізії. Початок бесіди. Гнучкість у супервізії. «Синдром ручки дверей». Конфіденційність. Підготовка, визначення порядку денного, методи та навички, ведення записів. Забезпечення оцінки та перегляду, питання меж. Супервізія як динамічний процес.

Значення супервізорських відносин. Чинники супервізорських відносин. Базові принципи, навички та риси супервізії. Опірність (тривога) супервізованого. Основні фактори опору. Типи опору. Тривога. Ефективні стратегії зворотного зв'язку для супервізованого.

Паралельні процеси в супервізії. Трансференція. Контртрансференція. Двоспрямованість паралельних процесів у супервізії.

Тема 5. Функції та якості супервізора/наставника. Професійні ризики: реакція супервізора на стрес і травму.

Особистісні властивості супервізора. Чинники, які формують характер супервізора. Перебування в ролі супервізованого. Перебування в ролі наставника студентів, або вчителя практики. Супервізорські ролі.

Контекст супервізії. Чинники контексту, які впливають на становлення супервізора. Користувачі послуг. Контекст команди.

Діяльність супервізора в новому оточенні. Власні потреби супервізора.

Джерела стресу. Основні стресогенні чинники. Накопичений стрес та вигорання. Проактивна реакція супервізора. Професійне вигорання. Професійна психологічна травма. Адаптація до травми. Реакція супервізора на травму. Адаптація до травми.

Тема 6. Супервізія індивідів, груп та команд.

Поняття групової супервізії. Структура. Ролі. Делегування частин ролі супервізора групи. Різновиди ведення групової супервізії. Методи. Переваги, недоліки та види групової супервізії. Обернена (або зворотна) супервізія. Заміщена супервізія. Якості та властивості супервізора групи.

Поняття команди. Класифікації команд. Аспекти розгляду функціонування конкретної команди. Взаємозалежність членів команди: інтегрованість, співробітництво, незалежність. Відмінності у формальній владі: ієрархічна, делегована, вирівняна. Зовнішні стосунки команди. Мультидисциплінарна команда. Розмір та склад команди. Зовнішні впливи та зосередження на команді. Зосередження на команді задля розв'язання проблем. Навчання роботі з командою.

Формати супервізії. Індивідуальні зустрічі. Зустріч із двома працівниками. Групова супервізія. Перехресна командна супервізія. Консультації з консультантами. Консультації «рівний – рівному».

Тема 7. Мотивація працівників і керівництва: навчання та розвиток супервізії і наставництва і інклюзивній освіті.

Процес навчання та розвитку в супервізії. Сучасні актуальні проблеми навчання супервізорів в Україні. Створення в організації умов для ефективної супервізії. Знання та вміння супервізора. Основні функції визначення базових навичок супервізора. Необхідні для консультаційної супервізії категорії вмінь. Політика розвитку персоналу. Навчання нових супервізорів. Навчання авторитетних супервізорів. Підготовка тренерів.

Самооцінка молодого фахівця. Функції супервізора щодо закінчення консультування (фактори, які впливають на результат консультування). Рекомендації для роботи супервізора (щодо самооцінки, зворотного зв'язку, удосконалення) на різних рівнях його професійного розвитку. Якості супервізора. Адаптовані системи оцінок для супервізора незадовільної оцінки

3. Рекомендована література

12. Рекомендована література

Базова

1. Супервізія: професійна підтримка і професійний розвиток педагогів. URL: <http://www.ussf.kiev.ua/images/news/2019.09.18/%D0%A1%D1%83%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B2%D1%96%D0%B7%D1%96%D1%8F.pdf>

2. Браун А. Супервізор у соціальній роботі: Супервізія догляду в громаді, денних та стаціонарних установах / А. Браун, А. Боурн ; [пер. з англ. Т. Семигіної]. К. : Університет. вид-во «Пульсари», 2003. – 240 с.

3. Волошина, О. В. (2021). Інтервізія та супервізія як форми методичного супроводу професійного розвитку фахівців системи психологічного забезпечення зовнішніх умов навчання. *Редакційна колегія*, 36.

4. Іванюк, І. (2018). Супервізія та інтервізія у роботі педагога. *Психологія та психосоціальні інтервенції*, 1, 36-40.

5. Іванюк, І. В. (2018). Супервізія та інтервізія в школі: дієві засоби від професійного вигорання вчителів. *Сучасна школа України*, 10, 40-44.

6. Klokar, N. I., Goncharenko, N., & Dymenko, R. (2019). Супервізія як демократична складова управління Новою українською школою: основні принципи. *Global Academics*, 3(4).

7. Олексін, Ю. П., & Якубовська, С. С. (2018). Педагогічна супервізія як елемент індивідуалізації дуального навчання. *Young*, 56(4.1).
8. Bauman W. F. (1972) Games counselor trainees play: Dealing with trainee resistance, *Counselor Education and Supervision*, U(3):251-256.
9. Benshoff J. B. (1992) Peer consultation for professional counselors. Ann Arbor, MA : Clearinghouse of Counseling and Personnel Services.
10. Bernard J. M., Goodyear R. K. (1992) Fundamentals of clinical supervision. Boston : Allyn & Bacon.
11. Borders L. D. (1989) A pragmatic agenda for developmental supervision research. *Counselor Education and Supervision*, 29(0): 16-24.
12. Bradley L. G. (1989) Counselor supervision: Principles, process, and practice (2nd ed.). Muncie: IN : Accelerated Development.

Допоміжна

1. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи. Монографія. -К.: САММІТ-книга, 2008
2. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник / за заг. ред. Колупаєвої А.А. - К: « А. С. К. », 2012. - 308 с.
3. Данілавічюте Е. А. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / За заг. ред. А. А. Колупаєвої. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 360 с.
4. Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / за загальною редакцією Колупаєвої А. А. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 124с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
5. Таранченко О. М., Найда Ю. М. Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі: навч. курс та навчально-методичний посібник / за заг.ред. А. А. Колупаєвої. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. - 124 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
6. Універсальний дизайн в освіті: посібник / Під заг. ред. Софій Н. З., - К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. - 76 с.
7. Шапочка К.А. Методичні рекомендації з дисципліни «Інклюзивна освіта». Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2020. 137 с.

13. Інформаційні ресурси

- www.nmc.io.ippo.kubg.edu.ua
- www.ussf.kiev.ua
- www.naiu.org.ua
- <http://ispukr.org.ua/>

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік

5. Засоби діагностики успішності навчання: поточне усне опитування, поточні письмові самостійні роботи, контрольна робота, тестові технології, презентації, проекти, підсумкова комплексна контрольна робота.